

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: ГЕНЕЗА ПРИНЦИПІВ І ПІДХОДІВ НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕНЬ КЛАСИКІВ ВІЙСЬКОВОЇ ДУМКИ

Лисенко Сергій Олексійович - доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

УДК. 327

Статья посвящена анализу произведений выдающихся исследователей войны в контексте ее информационной составляющей. Автор прослеживает развитие военной мысли по информационной безопасности от трудов Сунь-Цзы и к идеям Филиппа Орлика, от идей Александра Суворова и Наполеона Бонапарта, концепции Карла фон Клаузевица, к идеям Лидделла Гарта и Роберта Гейтса, выделяя те наработки, которые сохраняют свою актуальность сегодня. В качестве итога охарактеризована роль информационного права и информационной безопасности в современных военных конфликтах.

Ключевые слова: война, информационная безопасность, информационное право, стратегия, разведка.

Articolul este dedicat analizei lucrărilor unor cercetători de război de excepție în contextul componentei sale informaționale. Autorul urmărește dezvoltarea gândirii militare asupra securității informațiilor din scrierile lui Sun Tzu și către ideile lui Philip Orlik, de la ideile lui Alexander Suvorov și Napoleon Bonaparte, conceptul lui Karl von Clausewitz, până la ideile lui Liddell Garth și Robert Gates, subliniind acele dezvoltări care își păstrează relevanța în prezent. Drept urmare, a fost descris rolul dreptului informațional și al securității informațiilor în conflictele militare moderne.

Cuvinte cheie: război, securitatea informațiilor, legea informațiilor, strategie, informații.

The article is devoted to the analysis of the works of prominent war researchers in the context of its information component. The author traces the development of military thought about information security from the works of Sun-Tzu and the ideas of Pylyp Orlyk, from the ideas of Alexander Suvorov and Napoleon Bonaparte, Carl von Clausewitz concept, to the ideas of Liddell Garth and Robert Gates, highlighting those ideas that remain relevant today. As a result, the role of information law and information security in modern military conflicts was described.

Key words: war, information security, information law, strategy, intelligence service.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Історія війн іде пліч-о-пліч з історією суспільства. Незважаючи на еволюцію озброєння, вдосконалення стратегічних й тактичних прийомів, незмінними лишаються цілі війни – перемога над супротивником та укладення миру на умовах кращих, ніж це було до початку війни. Військовій темі, за всю документова-

ну історію Світу, було присвячено безліч праць наукового, літературного та публіцистичного рівня.

«Війна є продовженням політики іншими, насильницькими засобами». Цей вислів на всі часи прославив Карла фон Клаузевіца та його безсмертний твір «Про війну» [1]. У ньому він визначив війну як щось більше, ніж при-

мативне протиставлення. Він вважав, що війна – це акт насилля, який має на меті примусити супротивника виконати свою волю. Ми ж пропонуємо свій аналіз ролі інформації у такому феномені як війна, намагаючись дослідити, як змінювався вплив інформаційних ресурсів та інформаційної безпеки протягом плину історії і як це впливало на перемоги великих полководців. І хоча досвід стратегів минулого не може давати прямі вказівки до дії у сучасних війнах та конфліктах, однак принципи появи та особливості генези інформаційної безпеки, її основи та закони, на які ми можемо спиратися і в наш час, становлять науковий інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі питання інформаційного права в цілому та інформаційної безпеки зокрема, розглядали в своїх працях К. І. Беяков [2], В. В. Ткаченко [3], С. Г. Стеценко [4], В. С. Цимбалюк [5] та ряд інших авторів. Праці класиків військової думки також досліджувалися вітчизняними істориками, політологами, серед яких А. І. Козак [6], В. В. Кузовков [7], Є. В. Сахновський [8]. Водночас, системного аналізу робіт класиків військової думки в контексті інформаційної безпеки досі не проводилося. Крім того, в умовах сучасного інформаційного протиставлення як складової гібридної війни, особливої гостроти набуває вивчення досвіду талановитих полководців та стратегів. Усе це обумовлює потребу ретельного дослідження процесу формування принципів інформаційної безпеки.

Постановка завдання: проаналізувати дослідження теоретиків та діяльність практиків військового мистецтва в контексті ролі та місця інформації у такому феномені, як війна.

Основний зміст дослідження. Перші з відомих письмових літературних творів, присвячених теорії війни, залишили нам прадавні китайці. Історики вважають, що в VI-V століттях до нашої ери стратег Сунь-Цзи вже написав свої «Трактати по військовому мистецтву». А в IV столітті до нашої ери інший китайський стратег У-Цзи доповнив військову філософію своїм «Військовим мистецтвом Сунь-У». Ці трактати мають ряд загальних положень, які завжди можна було легко переносити з вій-

ськової галузі в політику та дипломатію. Зокрема, Сунь-Цзи починає свій твір із зазначення важливості попередніх розрахунків, згідно з існуючою інформацією про свої сили та сили супротивника. Інформаційній безпеці, як ми побачимо з подальшого аналізу трактату, стратег приділяв вкрай велику увагу. В першу чергу, він визначив сім критеріїв, за якими слід оцінювати сили та можливості супротивника. До таких розрахунків він відносив відповіді на наступні запитання: хто із монархів володіє довірою та любов'ю народу? у кого з полководців є таланти? хто використовує природні особливості та історичний досвід? у кого виконуються правила та накази? у кого війська сильніші? у кого офіцери та солдати краще навчені? у кого справедливо нагороджують і карають? В залежності від відповідей на ці запитання, стратег з високою ймовірністю міг визначити майбутнього переможця [9]. Визначаючи вказані критерії, Сунь-Цзи зауважував, що слід відповідно захищати інформацію про аналогічні показники в своїй армії, зазвичай, шляхом обману ворога. Таким чином, визначаючи основне завдання власної інформаційної безпеки, стратег писав, що війна – це шлях омани. Дезінформація ворога являла собою головний засіб забезпечення інформаційної безпеки армії. Натомість захист власної інформації за вказаними показниками визначався головним завданням забезпечення інформаційної безпеки армії. Ціла глава його трактату присвячена роботі зі шпигунами, класифікації шпигунів, способам їх відбору, вербовки та управління ними. У зазначеному творі шпигуни розділяються на п'ять видів: шпигуни місцеві, шпигуни внутрішні, шпигуни зворотні, шпигуни смерті та шпигуни життя. Місцевих шпигунів вербують з числа мешканців країни супротивника; внутрішніх шпигунів вербують з чиновників; зворотних шпигунів вербують зі шпигунів супротивника. Коли потрібно дезінформувати супротивника, то використовуються шпигуни смерті, які передають дезу. Шпигуни життя виконують завдання та завжди повертаються з докладом. Взагалі автор наголошує, що немає такої сфери на війні, де не можна користуватися шпигунами [10]. Окрім того, стратег виклав тринадцять прийомів омани супротив-

ника. Навіть сьогодні праці Сунь-Цзи не втрачають своєї актуальності.

У-Цзи написав свій трактат у вигляді діалогу про війну. Особливий інтерес становлять його ствердження про те, що не можна як зосереджуватись виключно на війні, так і нехтувати нею. Аналогічно зі своїм попередником та земляком, У-Цзи звертає увагу на важливість збору інформації про супротивника перед проведенням активних дій. Він говорить про необхідність знання про норів та уподобання супротивника, про сильні та слабкі сторони місцевості та господарства, про мешканців та правителів. Загальний принцип стратегії У-Цзи полягав у різноманітні підходів до боротьби з різними супротивниками. На його переконання, не можна воювати однаково з різними ворогами [9]. Одним з найвидатніших досягнень У-цзи можна вважати розвиток думки про необхідність обміну інформацією, про швидкість отримання та виконання наказів.

Більш пізні дослідження військової науки належать європейським полководцям античності та присвячені воєнним діям на європейському континенті. Звісно ж, розквіт Давньої Греції, а згодом Римської Імперії та Візантії, спонукали розвиток багатьох наук. А постійна боротьба за розширення територій та контроль за їх збереженням призвели до розвитку військової науки. Крім того, саме в цей період війна входить у тандем із внутрішньою та зовнішньою політикою держав та стає невід'ємною від політичних та дипломатичних заходів протистояння між супротивниками.

З числа давньогрецьких мислителів до нас дійшли праці Апполодора, Енея Тактика та Афінєя Механіка. Всі вони присвячені завоюванню міст, оскільки в ті часи саме міста були осередком культури та влади. Вважалося, що із захопленням міста та володаря здобувалась перемога у війні. Саме тому на даному етапі особливо цінувалися фахівці, які могли швидко та вдало здобути перемогу над містами. Технічний прогрес торкнувся усіх галузей. Завдяки стрімким успіхам певних армій Греції, почала розвиватись тема військових найманців. Саме греки почали експортувати своїх військових за кордон - персидським та єгипетським володарям. Разом з ними експортувалась і їх вій-

ськова наука. Для того, щоб бути лідерами в військовій галузі, грецьким стратегам потрібно було зберігати інформацію про свої хитрощі. Тому в ті часи й виникають перші зачатки принципів інформаційної безпеки військових таємниць. Вони стосувались, в першу чергу, охорони осіб, що володіли цінними знаннями. В інший спосіб охоронялись інженерні винаходи для осади міст та перетину річок [11]. Збереження таємниць забезпечувалось тим, що жодна інженерна споруда не перевозилась у зібраному вигляді. Це було обумовлено двома причинами. По-перше, перевозити складні та громіздкі конструкції було не зручно, а по-друге, інформацію про цілісну конструкцію могли дістати шпигуни супротивника.

Наступним етапом становлення науки інформаційної війни можна вважати давньоримський. Римська Імперія подарувала нам свідчення військової думки у вигляді творів Секста Юлія Фронтіна «Стратегеми (військові хитрощі)», Флавія Веґеція Рената «Короткий виклад військової справи», Марка Витрувія Полліона «Десять книг про архітектуру», Гая Юлія Цезаря «Записки про Галльську війну» та Полібія «Загальна історія».

Військова організація Давнього Риму стала одним із найяскравіших проявів римського генія. Римляни запровадили центуріальну військову реформу та перехід армії на професійну основу. Верховне командування у римлян часто було колегіальним. Військові командувачі не могли займати керівні політичні посади. Проте, талановитий військовий із плебейських кіл суспільства міг досягти верхів на сходах військової ієрархії. І це теж було великим досягненням римської військової реформи. В часи середньої та пізньої Республіки почали приділяти увагу збору інформації та її захисту. Стимулом для цього були дві Пунічні війни. Особливо похід Ганнібала на Рим, що створив прецедент, при якому римляни почали приділяти увагу своїй інформаційній безпеці. Саме здобуття інформації про наміри Ганнібала покинути півострів на кораблях, а не продовжувати захоплення Риму, дозволили їм правильно побудувати стратегію подальших дій.

У ті часи почала розвиватись служба агентів впливу, які діяли на користь Риму в середовищі супротивника. Вони добували інформацію для Імперії, але головне - займались дезінформацією. Юлій Цезар, у своїй «Галльській війні» застосував вказану стратегію під час приборкання повстання, з одночасним захистом від зовнішнього ворога. Наприклад, германське плем'я свевів з армією 120 тисяч чоловік вирішило переселитись у Галлію. У цей час римляни були там і приборкували місцеві племена. Проте свеви, зайнявши певні позиції та не зважаючи на кількісну перевагу, довгий час не вступали з римлянами у пряму сутичку. Юлій Цезар через своїх шпигунів встановив, що свеви не воюють за своїми релігійними переконаннями, бо чекають на новий місяць. Полководець вирішив дати бій раніше цього терміну, коли бойовий дух ворога був низький. Звичайно ж, римляни перемогли [11]. У Галльській війні майбутній імператор застосував новий спосіб інформаційної ізоляції супротивника. Оточивши фортецю Алезія, де переховувався вождь повстанців арвернів - Верцингеторикс, Цезар не став відразу штурмувати її. Римляни осадили фортецю та побудували два вали. Один був внутрішній, з боку фортеці, та захищав римлян від мешканців фортеці. Другий, зовнішній, за яким ховались самі римляни від галльського підкріплення. Таким чином Цезар створив інформаційну ізоляцію арвернам, які швидко здались, не знаючи, що підкріплення прийшло і поразка військ Цезаря було справою кількох днів. Цезар увірвався до фортеці, вирізав усіх воїнів, а потім переміг зовнішнього нападника, який відступив, дізнавшись про захоплення фортеці.

Вкрай цінним в історії Юлія Цезаря є те, що він першим запровадив використання війни на рівні політичних та дипломатичних засобів, тим самим продемонструвавши приклад застосування принципу «батога і пряника».

Візантійська військова думка представлена Анонімом Візантійським «Інструкцією по поліоркетиці», Костянтином Багрянородним «Про управління імперією» та Прокопієм Кесарійським «Війною з готами». Особливо вона розвинулась після падіння Західної Римської Імперії, коли почалось піднесення Візантії.

У ті часи стали розвиватись фортифікація та судноплавство. Візантія вела безперервні війни, тому що знаходилась на межі з ворожими східними кочовими, а пізніше й мусульманськими народами [11]. Першість у військових операціях Візантії забезпечували технічні досягнення вчених як у галузі інженерної майстерності, так і у військово-морських силах. Особливою зброєю став так званий «грецький вогонь», інформація про рецепт якого охоронялася так ретельно, що він досі лишився таємницею.

У п'ятнадцятому столітті у Флорентійській республіці тодішнім канцлером Нікколо Макіавеллі був написаний невеликий твір «Про військове мистецтво». Сам автор зазначає, що не є професійним військовим, але, маючи можливість спілкуватися з фахівцями, мав нагоду записати всі розмови та відповіді на важливі запитання. Твір так і записаний у вигляді діалогу між відомим воєначальником Фабріціо Колонна та співрозмовниками. У контексті дослідження інформаційної сторони нашого дослідження Фабріціо пропонує запроваджувати сигнальні прапори для передачі сигналів та команд підрозділам на великі відстані. Це стало прогресивним нововведенням, тому що всі попередні автори вказували на повільність передачі інформації як на головну проблему під час стрімкого бою [12]. Наступну складову середньовічної інформаційної безпеки Фабріціо зазначає, як необхідність постійно постачати ворога хибною інформацією. Це він рекомендує робити для залякування ворога або для введення в оману стосовно кількості власних військ..

Через двісті п'ятдесят років у східноєвропейських землях український гетьман Пилип Орлик сформулював суспільний договір Гетьмана Війська Запорозького зі старшиною та козацтвом Війська, який визначав права і обов'язки усіх членів Війська. Сьогодні ми називаємо його першою у світі Конституцією Пилипа Орлика 1710 року. Як і звичайна Конституція, вона визначала основні права та обов'язки членів Війська. Не обійшов Пилип Орлик своєю увагою і принципи інформаційної безпеки Війська. У першу чергу, були прописані принципи обміну суспільною інфор-

мацією та доступу до неї членів Війська, які обмежували Гетьмана та старшину в приховуванні інформації від козаків. «Заради Вітчизни, її добробуту та про всі справи публічні доповідати, і нічого без їхньої волі своєю владою не розпочинати, не встановлювати і рішень не приймати». Так виглядала ця норма Договору [13]. Цією «конституцією» влада в козацькій державі була розподілена між трьома гілками, що на той час не мало аналогів у світі. А важливі для держави рішення повинні були прийматись наступним чином: «Якщо від Ясновельможного гетьмана до загальної ради надійде яка-небудь пропозиція, то всі добропорядно, без своєї чи чужої користі, без душогубних заздрощів та ворогування зобов'язані будуть радити так, щоб ці поради не призвели до шкоди для честі гетьманської, загальних тягарів Вітчизни, розорення та, не дай Боже, згуби» [13]. Чимало уваги в своїй Конституції Пилип Орлик приділяв запобіганню корупції з боку Гетьмана та старшини. Проте, найціннішим для нас, на наш погляд, є перше документальне визначення ранжування конфіденційної інформації серед державних службовців та органів. Визначення рівня таємності інформації відбувалось разом із розподілом повноважень серед старшини по доступу до неї. Одночасно оголошувалась персональна відповідальність осіб, що мали доступ до такої інформації.

Прослідкуємо мовою оригіналу. «Також якщо до Ясновельможного гетьмана будуть надіслані листи від закордонних держав, то Його Вельможність має оголосити про них Генеральній Старшині і відповіді, які відписуватимуться, висвітлити, не приховуючи від них жодної кореспонденції, передусім закордонної та такої, що може шкодити цілісності Вітчизни та добру громадському. А щоб на таємних та публічних радах між Ясновельможним гетьманом і Генеральною Старшиною, полковниками та генеральними радниками була дієва, обопільна довіра, кожен з них повинен буде скласти формальну присягу шляхом публічно здійсненої клятви на вірність Вітчизні, на відданість своєму регіментареві, на дотримання своїх повноважень відповідно до посади, яку вони коли-небудь обійматимуть» [13].

Наступний полководець, думки якого заслуговують на увагу, не залишив єдиного літературного твору. Але своїми перемогами він заслужив собі першість серед найвеличких стратегів світу, тому ми вивчали всі можливі документи, залишені ним по собі. Генералісімус Олександр Васильович Суворов любив листуватися зі своїми друзями. Саме листи О. І. Набокову, І. І. Веймарну, І. П. Салтикову, Г. О. Потьомкіну, П. І. Турчанинову, С. М. Кузнецову, І. М. Рібасу, своїм рідним та багатьом знайомим дали нам змогу з'ясувати думки полководця з приводу організації військової справи та інформаційної безпеки тих часів.

О. В. Суворов в листах досить активно ділиться своїми думками про стратегію та тактику військових дій. Перш за все, він багато уваги приділяв навчанню солдат та офіцерів. Досі відома його приказка: «Важко в навчанні – легко в бою». Відпрацювання передачі інформації від командира до підлеглих, обмін інформацією між підрозділами, з одночасним виконанням команд усіма складовими армії доводилось до автоматизму. Така організація давала можливість ефективно керувати великою і складною армією, що приводило О. В. Суворова до перемог. За його розумінням, кожен воїн повинен розуміти свій маневр [14]. Крім тактичних навичок, офіцери та солдати О. В. Суворова проходили сувору психологічну підготовку. Военачальник запевняв, що «жодну перепону не потрібно вважати великою і жоден супротив важливим». «Нічого не повинно лякати нас у військовій справі». Одночасно, наставляючи своїх підлеглих, щоб вони не зневажали свого супротивника.

Збір інформації про супротивника доводився О. В. Суворовим до майстерності. Він примушував підлеглих добре вивчати озброєння свого супротивника, його манеру рухатись та битися. Крім цього, виробив певні критерії оцінки своїх сил та супротивника, шляхом порівняння за основними критеріями. Оцінивши свої можливості, О. В. Суворов наставляв більше не зволікати. «Штики, швидкість, раптовість! Ворог думає, що ти за сто миль, а ти прискорив свій крок, награвш швидко та раптово. Ворог не чекає, співає та веселиться, а ти із-за гір високих, із-за лісів

густих, через болота, упавши на нього, як сніг на голову. У страху очі великі. От ворог на половину вже переможений. Не дай йому оговтатись, бий, коли, рубай, гони та добивай! Перемога наша!». На нашу думку, ці слова передають саму сутність суворовської стратегії [14]. Всі його компанії буди засновані на швидкості та раптовості. Його армія вміла миттєво переходити від маршу до розгортання в бойовий порядок. Ці вміння досягались колосальними тренуваннями та ідеально налаштованою інформаційною безпекою, по збереженню, передачі та обміну інформацією, а також відповідністю та вірністю виконання. Така організація була, на той час, найбільш передовою в Європі, тому О. В. Суворов і був не переможним. На нашу думку, геній О. В. Суворова, у першу чергу, полягає в майстерності адміністратора та психолога, а вже потім – стратега, що теж було передовим у ті часи.

Видатний полководець Наполеон організував досконалу фельд'єгерську службу, яка займалась передачею та збереженням інформації як у мирний час, так і в бойовій обстановці. Взагалі, інформаційна безпека у Франції була поставлена на новий рівень. Шпигуни імператора знаходились у кожній країні Європи. Швидкість та конфіденційність передачі добутої ними інформації перевершувала всі уявлення про людські можливості. Іноді ворог тільки збирався вчинити певні кроки, а Наполеон вже чекав його в кінці шляху. Однак один раз Наполеон знехтував законами інформаційної безпеки, що й призвело його до остаточної поразки. Під час битви при Ватерлоо у 1815 році імператор зіткнувся з коаліцією шести держав. Незважаючи на численну перевагу, учасники були роздробленими військовими підрозділами, і під час битви отримали великі втрати. Тому ніхто із них не зміг довго переслідувати Наполеона. Прусаци три дні переслідували французьку армію, але не надто активно. Імператор зміг зібрати армію в 3000 солдатів для захисту столиці, і переслідувачі так і не увійшли до Парижу [15]. Ось тут би йому включити свою майстерність маніпулювати інформацією. Якби пропаганда спрацювала досконало, ніхто б не дізнався про поразку при Ватерлоо, і Наполеон зміг би контролювати Париж, а по-

тім оговтатись та зберегти свою державу. Ми впевнені, що через певний час він зміг би відновити свою країну. Розлад у країні після відновлення Бурбонів, та велика кількість ворогів не дозволили Наполеону скористатись відпочинком, він був переможений.

Потужний теоретик фон Клаузевіц, у своєму творі «Про війну», враховуючи недоліки інформаційного обміну та самої інформаційної безпеки операцій, визначає можливість припинення військових дій [1]. В якості причин таких припинень він вказує на недостатню обізнаність щодо існуючих обставин, відсутність відомостей про стан супротивника та помилковість своїх висновків про власні сили. Ці слова досить дивно чути в наш час, враховуючи всі теперішні технічні можливості здобуття та обміну інформацією. Але в часи фон Клаузевіца вони були досить слухними.

Вже у сорокових роках ХХ-го століття англійський теоретик Лідделом Гартон передбачив зміну стратегій у бойових діях, згодом виклавши думки у книзі «Стратегія непрямих дій». У першу чергу, мова йшла про збільшення швидкості передачі інформації як розвідувальної, так і командно-адміністративної. Дослідник розгледів подальший відхід від прямих військових зіткнень великими арміями, до локальних конфліктів, які проводяться малими групами, не привертаючи уваги, за допомогою «непрямих дій». Непрямими діями автор називає тактичні вчинки, що не вказують, безпосередньо, на головну мету цих вчинків. Більше того, непрямі дії повинні відволікати увагу супротивника від головної мети конфлікту [16]. На наше переконання, саме Ліддела Гарта можна вважати «батьком» сучасних гібридних війн. Це він визначив, що метою сучасних військових конфліктів повинно стати не фізичне знищення супротивника, а порушення його впевненості та стійкості. Зокрема, автор зазначав: «У фізичному та матеріальному відношеннях, непрямі дії повинні призвести: до порушення диспозиції супротивника, організації його військ та зміні його організації; до розколу його сил; до створення небезпеки його системи постачання; до виникнення загроз його комунікаціям на передовій та в тилу» [16]. Подальші свої настанови Ліддел Гарт ви-

значав з урахуванням того, що інформація та команди передаються і отримуються по вертикалі та горизонталі миттєво. Тобто засоби передачі інформації повинні бути сучасними, а розвідувальна інформація про супротивника надходити постійно. Враховуючи те, що автор велику роль став надавати авіації, то інформаційна підтримка у повітрі, взагалі, не піддається обговоренню.

Підтвердження постулатів попереднього автора ми знаходимо у творі колишнього, за 2006-2011 роки, міністра оборони США Роберта Гейтса «Обов'язок, мемуари міністра війни». Там він розповідає про американські військові операції в Іраку та Афганістані, щодо «Аль-Каїди» та Усами бен Ладена [17]. Автор розповідає про великі можливості, які надає американським військам мобільність та оперативність їх підрозділів під час операцій і які обумовлені сучасними інформаційними технологіями та високим рівнем інформаційної безпеки. Колишній міністр оборони заявляє про безпідставність збільшення військового контингенту в місцях конфлікту, наполягаючи на використанні технологій та непрямих дій. Паралельно показано значну роль сучасних засобів масової інформації. Визначено, яким чином «четверта гілка влади» може впливати на суспільну думку мешканців країни нападника та на психологічний стан мешканців країни супротивника.

Нині люди вже не сприймають війну як щось ймовірне. Ядерна зброя перетворила військові дії на акт самогубства, тому передові держави шукають шляхи подолання кризи іншими методами. Крім того, економіка світу дедалі більше переміщується з матеріального виробництва у трансформацію знань та інформації. Якщо раніше головною метою конфліктів була боротьба за матеріальні активи: золото, землю, нафтові свердловини, тепер основним багатством стають знання, технології та інформація, які не завоюєш гарматами і танками. Натомість нищівного збитку може завдати малий спеціальний загін, члени якого можуть одночасно знаходитись у різних частинах світу, а керуватись будуть з кабінету десь у спальному районі мегаполісу. Тому сфера ін-

формаційної безпеки набуває найважливішого значення у всьому світі.

Звичайно ж, військові конфлікти відбуваються в наш час. Але вони мають здебільшого локальний характер та проходять серед нерозвинених країн, яким ще важливі захоплення ресурсних цінностей інших держав. Така ситуація притаманна країнам Центральної Африки та Близького Сходу, оскільки місцеві правителі продовжують заробляти на продажу корисних копалин. Виключенням можна вважати конфлікт на Сході України та захоплення Криму Російською Федерацією. Тут причина в іншому. Ні для кого не є секретом, що утримання Криму та підтримка військового конфлікту на Донбасі дуже дорого коштує російській економіці. Проте, уряд Путіна іде на такі витрати, оскільки завдяки цій напрузі вони вирішують свої політичні питання. Відволікання уваги населення Росії на зміну територіального устрою дозволило Путіну маніпулювати Конституцією і обиратися у президенти ще на два терміни.

Дедалі більшої ваги наразі набирають Інтернет-канали інформації та дезінформації. Однак їх детальний розгляд потребує окремого дослідження.

Висновки. Принципи інформаційної безпеки почали виокремлюватися в працях військових стратегів прадавнього Китаю Сунь-Цзи та У-Цзи, знайшли свій органічний розвиток в добу відродження, зокрема у творах Нікколо Макіавеллі. Вони прослідковуються в словах та діях видатних полководців, на кшталт Суворова, знаходять своє втілення в тезах «Конституції» Пилипа Орлика.

Ідеї стратегів давнини були узагальнені фон Клаузевіцем та розвинуті Лідделом Гартом.

Особливої ж гостроти дослідження інформаційної безпеки військових дій набуває сьогодні, в період розгортання гібридної війни в цілому та інформаційної війни зокрема.

Враховуючи все викладене, можемо заявити, що Україні вкрай важливо приділяти велику увагу вдосконаленню інформаційної безпеки країни, надавати розвиток державній складовій інформаційної безпеки разом із недержавною, для їх гармонійного розвитку та підтримки одне одного. Це можливо лише

в належному правовому полі, за умови прийняття відповідних законів. Тому вважаємо за необхідне розширити Доктрину інформаційної безпеки України та внести відповідні зміни у Закони України «Про інформацію» та «Про інформатизацію».

Література

1. Карл фон Клаузевиц, О войне, 2002, М.-АСТ, 574с.
2. Беляков К. І. Вступ до інформаційно-правової конфліктології / К. І. Беляков // Право та державне управління. - 2013. - № 2. -- С. 19-24.
3. Ткаченко В. В. На варті інформаційної безпеки: до історії протидії шпигунській діяльності в Російській імперії в роки Першої світової війни / В. В. Ткаченко, О. Ю. Кирієнко // Наука і правоохорона. - 2017. - № 4. - С. 303-311.
4. Стеценко С. Г. Адміністративне право України Навчальний посібник – К Атіка, 2007 – 624 с.
5. Цимбалюк В. С. Науково-доктринальні положення щодо методологічних установок систематизації законодавства про інформацію / В. С. Цимбалюк // Інформація і право. - 2015. - № 2. - С. 76-83.
6. Козак А. Політика баркідів кінця III ст. до н.е. та її вплив на особливості карфагенської стратегії у другій пунічній війні (218-201 до н.е.) / А. Козак // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. - 2016. - Т. 1. - С. 7-25.
7. Кузовков В. В. Політичні відносини Візантії з державами мусульманського світу в епоху самостійного правління Костянтина VII Багрянородного (945 – 959) / В. В. Кузовков // Історичний архів. - 2015. - Вип. 15. - С. 55-62.
8. Сахновський Є. Воєнна теорія Карла фон Клаузевица на межі XX-XXI ст. (матеріали наукового семінару кафедри історії нового та новітнього часу, 25 листопада 2014 р.) / Є. Сахновський, І. Чедолума // Історична панорама. - 2015. - Вип. 20. - С. 109-127.
9. Сунь-Цзи, У-Цзи, Трактати про військове мистецтво, 2003, М.-АСТ, 558с.
10. Майкельсон Дж. Сунь-Цзы: искусство побеждать : [пер. с англ.] / Дж. Майкельсон, - С. Майкельсон. 2-е изд. Минск. Попурри, 2008. 464 с.
11. Военная мысль античности: сочинения древнегреческих и византийских авторов. — М.: Издательство АСТ, 2002. — 665 с.
12. Никколо Макиавелли, Государь. Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. О военном искусстве, Минск-Попурри, 2009.-672с.
13. Конституція Української гетьманської держави. 1710 р. (староукраїнською, латинською, українською та англійською мовами). Видання подарункове.–Київ–Львів, 1997. 160 с.
14. О. В. Суворов, под редакцией В. С. Лопатина, Письма, 1986. М.-Наука, 808с.
15. Наполеон Бонапарт, О воинском мастерстве, Избранные сочинения, 2003, М.-Эксмо, 800с.
16. Ліддел Гарт, Стратегія непрямих дій, М.-Видавництво іноземна література, 1957. 532с.
17. Роберт Гейтс, Обов'язок, мемуари міністра війни. М.-АСТ, 2014. 798с.